

DZIĘKA (370) sb

dzięka f (219), **dzięk** m (23), *dzięka a. dzięk* (128); *dzięk FalZiołUng, KrowObr, Leop* (6), *BielKron, WujJudConf* (5), *StryjWjaz, Calep* (4), *CzahTr* (3); *dzięka : dzięk : dzięka a. dzięk ArtKanc* (2 : 1 : 6).

sg N *dzięka* (13), *dzięk* (2). ◇ G *dzięki* (57). ◇ A *dziękę* (14), *dzięk* (6). ◇ I *dzięką* (13), *dzięki(e)m* (1). ◇ pl N *dzięki* (19). ◇ G *dzięk* (41), *dziąk* (2), *dzięk(o)w* (3); *dzięk Leop, BibRadz, BiałKat, WujJud* (2), *BiałKaz, LatHar* (3), *WujNT* (6); *dzięk(o)w CzahTr*; *dzięk : dziąk : dzięk(o)w LubPs* (20 : 1 : -), *WujJudConf* (4 : - : 1), *RejPosWstaw* (1 : 1 : -), *ArtKanc* (1 : - : 1). ◇ D *dziękãm* (1). ◇ A *dzięki* (185). ◇ I *dziękami* (11) *BierRaj, RejPs, LubPs, BielKron* (3), *KochPs* (2), *SkarŻyw, RybGęśli, SkarKaz, dzięki* (2) *GrabowSet, SarnStat*.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Podziękowanie, wdzięczność; grates, gratia Mącz, Calep, Cn; gratitudo Mącz; gratiarum actio, gratulatio Cn* (302) : *Gratitudo, Wdzięczność czyiey łáski/ Dzięká/ pámiętánie dobrodzieyftwá. Mącz* 149b, 148d [2 r.], 243c; *co ieflizem tym komu g woli vczyinił/ o dziękę mi fye ftárác nietrzebá: ále iefli komu będzie przeciwno/ o vragánié y pośmiéch nie wátpię SienLek V2v; ále w. m. wietźzã dziękę/ od białychgłow odzierzyfz/ kiedy rádniey co przydałz/ niź vymiełz tym thák zacnym cnotam/ wymowã fwoiã. GórnDworz Y4; SkarŻyw* 171, 250, 337; *Calep* 463a, 464a; *SkarKaz* 382a.

dzięki komu za co (3): *Dzięki za podarze Gołpodarzowi. Darowãł nas pan gołpodarz. LudWieś A3, A3v; O iákowe dzięki Athenieńczykowie będą tobie zá tákowe dobrodzieyftwo powinni. Phil D.*

Frazy: »[komu] dzięka bądź« [szyk zmienny] (2): *tobie dzięká bądź/ miłości/ Iześ mié vchowãłã tákowéy záłości. KochPieś* 5; *SarnStat* 1020.

»miej(że) dzięk(ę)« = przyjmij podziękowanie (2): *Mieyże dzięk z tey prace miły Florijanie FalZiołSpicz V* 119v; *KochFr* 124.

Zwroty: »dzięk brać« (1): *Tegoż dnia Káterynę Krolowã witali/ Mátkę Krolow/ y młodã łkãd dzięk wdzięczny bráli. StryjWjaz* A4.

»dzięki, wdzięk czynić« (1 : 1): *Céfarz to oglądawłzy co Skárбек vczyinił/ Habdánk z łwymi iãł mówić/ dzięki iemu czynił. BiałKat* d4v; *Gratificor – Wdzięk czynię, posługę czynię. Calep* 464a.

»dzięki oddawać« (1): *Lew przyłzedłzy ku Gwidonowi márdãł ogonem dzięki máiãc y oddawãiãc HistRzym* 67v.

»dzięki odnosić« = odbierać podziękowanie (1): *Zá co iã/ przekłęctwo rychley á niź dzięki Odnolzę GrabowSet* C3.

Wyrażenie: »godny, godzien dzięki« [szyk 2 : 1] (3): *Na ofstatek godzien iefł niepośledniei dzięki i ten ktory tę Hiftoriã łwym náklãdem drukowãc dał MurzHist* A4; *SkarŻyw* 595; *GrabowSet* Mv.

Szeregi: »dzięki, wdzięczność i pochwałã« (1): *y owłzem z wielkimi dzięki, wdzięcznościã, y pochwałã ludzkã to odemnie, ták ná féymikoch, iáko y ná Wálnym Séymie przyięto. SarnStat* *7v.

»zapłata i dzięka« (1): *Iãc iáko zá tę y zá inne prace moię zapłaty y dzięki od ludzi dobrych y pobożnych nie żãdam WujNT przedm* 27.

a. *Dziękczynienie składane Bogu, modlitwa dziękczynna; hołd oddawany Bogu, hymn; grates, gratia, gratiarum actio, gratulatio Cn* (273) : *RejPs* 146, 146v; *SeklKat* M2v; *BielKom nlb* 6; *LubPs* ff2v;

KuczKat 40; *KochPs* 143; *KochPieś* 37; *GrabowSet* H3v, O3; Gdy iuż ku krwáwey męce/ Z Zwoleniki fię roftawał/ Z dziękami im rozdawał. Mowiąc: bierzcie/ iedźcie/ toć ieft moię Ciáło *RybGęśli* B4v; *WujNT* 1.*Cor* 10/30, 1.*Tim* 4/3; *SkarKaz* 157b.

dzięki komu (13): Gdyż od przełożónego náłzého bywáią dzięki pánu Bogu/ á lud włyftek czyni chwałę temuż Pánu *BiałKat* 273v. Cf *W funkcji równoważnika zdania optatywnego*, »bądź dzięki«.

dzięka z kogo [= *za kogo*] (1): OYCze náłz wńzechmocny/ [...] Dałeś ná świat iego [*Syna*]/ bądźżeć dzięká z niego. *ArtKanc* A11.

dzięka za co [= *z powodu czego*] (32): *BierRaj* 22; *RejPs* 33v *margin*, 221; *KromRozm III* K5; Nápomínánie wlytłstkich w obec ku dzyękam zá dobrodzyeyftwá Páńfkye *LubPs* F2v *margin*, C, H2v *margin*, L, Lv *margin*, M3v (11); *Leop Ps* 39 *arg*; *BielKron* 38v, 39; *RejPos* 271; *WujJud* 187v; *BudBib* b4v, 2.*Mach* 9/20; *SkarŻyw* 114, 140; *StryjKron* 537; *WerGość* 268; *LatHar* 49, 323; *SkarKaz* 156a. Cf *Ze zdaniem przyczynowym*.

dzięka za kogo [= *w czyjej intencji*] (3): áby fie [...] działy/ próżby/ modlithwy/ przyczyny/ dzięki/ zá wlyfłtki ludzie/ zá Krole/ y zá wlyfłtkie/ ktorzy fą zwierchniemi. *Leop* 1.*Tim* 2/1 [*przekład tego samego tekstu*] *BiałKat* 196; *WujJudConf* 227v.

Ze zdaniem przyczynowym [*w tym z zapowiednikiem: za to* (3); *iz* (18), *że* (13)] (31): *OpecŻyw* 15; *PatKaz II* 76v; Z iákim wefelem dzyęki czyni kościoł Páńfki iz ieft w tey opátrznóści Bożey. *LubPs* Q3v *margin*, P3, S3, S6v, Tv, dd8 (8); święcili dzień Szábátu/ bárzo wielkie chwały czyniąc Panu y oddawáiąc dzięki [*benedicentes Dominum*] záto iz ie záchował áż do dnia onego *BibRadz* 2.*Mach* 8/27, *Is* 25 *arg*, *Tob* 10/15, *Luc* 18/11; *BielKron* 31, 77v, 90; *RejAp* CC3, CC4; *HistRzym* 26v; *RejPos* Rozpr b3v; *BudBib* *Tob* 10/15; *SkarŻyw* 497; *StryjKron* 160; *ArtKanc* K20; *Phil* N2; *GrabowSet* G, P3v; *LatHar* 224; *WysKaz* 36; *GosłCast* 57.

W funkcji równoważnika zdania optatywnego: »dzięka, dzięki« = *Deo gratias* *PolAnt*, *Vulg* [*w tym: Bogu* (5), *tobie* [= *Bogu*] (1), *jego* [= *Boga*] *miłości* (1)] (6 : 2): za pozdrouyeny nycz nyeodpouyedala [*Maryja*] yeno dzyąky íchwałá mylego boga to czyniącz *PatKaz III* 149v; zapozdrouyeny odpouyedayaczy dzyąkuymy mouyącz dzyąky bogu *PatKaz III* 150; *BudNT* 1.*Cor* 15/57; *Tobie* dzięká: tyś przyiął wdzięcznié próśby moię *KochPs* 178; *ArtKanc* I5; A dzięká Bogu [*Deo autem gratias*]/ który nas záwłże zwyciężcámi czyni w Chríftuśie Iefuśie *WujNT* 2.*Cor* 2/14, 1.*Cor* 15/57, 2.*Cor* 8/16.

W charakterystycznych połączeniach: z *dzięką* *pożywać* (2), *przyjąć*; *dzięka* *nieskończona*, *nieskrocona*, *nieśmiertelna*, *niewymowna* (2), *niewysławiona*, *niezmierna*, *powinna* (3), *prędká*, *przystojna*, *rozliczna*, *serdeczna*, *słuszna*, *ustawiczna*, *wdzięczna* (5), *wieczna* (7), *wielką* (8).

Frazy:»[komu] bądź, niech będzie dzięki (a. dzięki)« [*szyk zmienny*] (5): *LubPs* gg3v; O moy miły fwięty Proroku/ niechayże będą wieczne dzyęki tobye/ od wlyfłtkiego narodu ludzkiego/ zá tę wdzyęczną nowinę *RejPos* 271; *ArtKanc* A11, T6v; *GrabowSet* R2v.

»miej dziękę« = *przyjmij podziękowanie* (1): Miéy dziękę/ dobrych obrońcá/ A złych fkażcá *KochPs* 78.

Zwroty: »dziękę działać, stroić« (1 : 1): tako żadná godzina niecháy niebędzie ktoreé by mu [*Bogu*] dzięki ij chwały niedzialál. *OpecŻyw* 64v; *MurzHist* O2.

»dziękować dziękami« (1): Przetóż temu [Bogu] dziękuymy dziękami wiecznemi *KochPs* 98.

»dziękę (od-, wz)da(wa)ć; dzięka oddana; dzięk oddawanie« = *gratiarum actionem retribuere Vulg* [w tym: komu (47), za co (10), za kogo (5), z czego (1)] [szyk zmienny] (47; 1; 1): *OpecŻyw* 15, 16v; *BierRozm* 4; *RejPs* 26v, 143v, 159; dla tego wielkie a niezmierne dzięki dawam wżytkiego okręgu fwiátá Itworzycielowi. *HistAlM7*; *RejPos* 184v, 220v, 288v, 306v; *CzechRozm* 12, 55, 77v; Otwórzcie mi drzwi páńlkie: niech dam dzięki fwe mu Dobrodzieiowi wielkiemu. *KochPs* 178, 75, 169, 176; *SkarŻyw* 47, 595; *CzechEp* 6; *WerGość* 268; *KochPieś* 44; Wiedz/ gdzie dobrá twoie/ á iac oddam dziękę. *GrabowSet* K3, Bv, M3, N2v, P3 [2 r.], R4 (11); *LatHar* 59, 272, 323, 559, 562, 646; *WujNT* 1.Thess 3/9, s. 837; *SkarKaz* 161b, 489b; *CiekPotr* 62; Znałem iá wielkie dobrodzieyftwá twoie/ [...] Zá ktorem dziękow iá nie dawał tobie *CzahTr* B3, Kv; *GosłCast* 20, 57.

»[co] na dzięki [za co] oddać« (1): Roškálz mi ábjch ten żywot ná dzięki zá to cośmi vczynił/ oddać tobie mógl. *SkarŻyw* 114.

»dzięki odnaszać (a. nieść) [komu]« = *składać podziękowanie* [szyk zmienny] (2): Wnidźcie w kościól/ nieście dzięki pánu *KochPs* 149; *RybGęśli* Dv.

»dzięki (a. dzięk czynienie) odprawiać, sprawować« [szyk zmienny] (2 : 2): *GliczKsiąż* C8; *WujJudConf* 227v; Y dzięki odpráwiwży [et hymno dicto *Vulg Mar* 14/26]/ wyfzli ná gorę Oliwną. *LatHar* 706; Abyście ná wżytkim vbogáćeni obfitowáli ku wżelkiey proftości/ która przez nas fprawuie dzięki Bogu [*quae operatur per nos gratiarum actionem Deo*]. *WujNT* 2.Cor 9/11.

»dzięki przyjąc (a. przyjmować)« [szyk zmienny] (2): Wierzę iá iednák/ iż dzięki przyimuiefz. *GrabowSet* I2v, X3.

»dzięki (a. dziękę) (u)czynić; czynione« = *gratias agere Vulg* [w tym: komu (72), za co (23), z czego (3), za kogo (2)] [szyk zmienny] (113; 3): *OpecŻyw* 52v, 90, 93, 141, 153v; *PatKaz II* 76v, 81 [2 r.]; *TarDuch* C; poznalż to iż mi będziefz powinien přetkie dzięki záto vczynić. *RejPs* 75; *HistAl* 16; *BielKom* D4; *LubPs* M3v, Q3v marg, R4, S6v, T2v marg (19); *KrowObr* 81, 99v; *Leop Ps* 39 arg, *Mar* 14/23; A dla tegoż będe tobie czynił dzięki/ y będe cię chwalił [*propterea confitebor et laudabor te*] *BibRadz Eccli* 51/17, I 2, *Ps* 69 arg, *Is* 25 arg, *Tob* 10/15, *Sap* 16/28 (13); *BielKron* 11, 31, 38v, 39, 51v (9); *GrzegRóżn* C3v, K4; *KwiatKsiąż* A4v; *Mącz* 218a; *RejAp* 96; *HistRzym* 26v; *RejPos* 80v, 182v, 206, 311; Bądźcie vftáwiczni w modlitwie: czuyćie wniefz/ dzięki czyniác pánu Bogu. *BialKat* 196, 268v, 351; *WujJud* 236v; *RejPosRozpr* b3v; *RejPosWstaw* [110³]v; *BudBib* b4v, *Tob* 10/15, 2.Mach 9/20; *BialKaz* D; *ModrzBaz* 36v; kto w grobie Położony będzie mógl dzięki czynić tobie? *KochPs* 9, 28, 45, 179, 213; *SkarŻyw* 113, 456, 497; *StryjKron* 160, 537; *CzechEp* 86; *ReszPrz* 19; *ArtKanc* K13v, K20, N19v, Q9v; *Phil* N2; *GrabowSet* G, P3v, P4; *LatHar* 94, 224, 691, 706, 717; *RybGęśli* B4v; A wżiáwży ono siedmioro chlebá/ dzięki czyniác [*gratias agens*] łamał y dawał vczniom fwoim *WujNT Mar* 8/6, *Matth* 15/36, 16/27, *Mar* 14/23, *Luc* 22/17, 19 (10); *WysKaz* 36; *CzahTr* L. Cf »dzięk czynienie«.

Wyrażenia: »dzięka kapłańska« (1): Bo Abráhám [...] nie potrzebował proftego chlebá y winá/ ále dzięki kápłáńkiey y ofiáry zá zwycięftwo *SkarKaz* 156a.

»dzięka po stole« = *modlitwa dziękczynna po jedzeniu* (1): Przeżegnániefz ftołu/ y dzięki po ftole. *LatHar* Aaa3v.

Zestawienie: »dzięk czynienie« = *gratiarum actiones Vulg* [w tym: czynienie dzięki (1), dziękow czynienie (1); w *pisowni łącznej* (11), w *pisowni rozłącznej* (34); *komu* (11), *za co* (13)] [szyk 28 : 17; w tym: 10 r. *LubPs*] (45); Ieft też w nim [psalmie] nápoły modlitwá y czynienie dzyąk. Modlitwá w vniżeniu Páná Kriftułowym. A dzyęk czynienie w iego chwálebnym z martwychwítaniu *LubPs* D2v, C marg, H4, L, Lv marg, M3v (21); *Leop Ps* 107 arg; *BibRadz Eccli* 51 arg; Też ofiárowáli rozmáite nafienia [...] ná czynienie dzyęki Pánu Bogu. *BielKron* 39, 65; *BialKat* 273v; *WujJud* 187v, 236; Gdyż Pan Bog dał pokármy [...] ku pożywaniu z dzyękczyńienim *WujJudConf* 198v, 227v [2 r.], 235v, 236; *RejPosWstaw* [143⁴]v [2 r.]; Bądź thobie dzyękw czynienie/ zá dobrodziefyftwá nam dáne *ArtKanc* T5, T11; *LatHar* 49, 186; *WujNT Ioann* 6/23, *Philipp* 4 arg, s. 723, 1. *Tim* 2. arg, s. 801, Bbbbbbb.

Szeregi: »chwała, (i, a) dzyęka; dzyęka z chwałá« [szyk 7 : 6] (11; 2): *OpecŻyw* 64v; *RejPs* 159; Tu wftyki wierne w kościele Pánfkim vpomina/ áby zá takie kroleństwo wdzyęczne chwały y dzyęki czynili Pánu Bogu *LubPs* aa2v, Vv marg; *KrowObr* 152; *BielKron* 11, 114; *RejPos* 220v, 311; *CzechRozm* 12; *SkarJedn* 270; *WujNT* 837; *CiekPotr* 62.

»cześć i dzyęki« (1): páná Bogá chwalili/ y iemu fámemu cześć y dzyęki oddawáli *CzechEp* 6.

»dzyęki, (i) cześć i chwałá« (2): *RejPos* 306v; duż náfzych ćiefzyćielowi/ niechay będą záwftze dzyęki y cześć, y chwałá ná wieki. *ArtKanc* T6v.

»modlitwa (a. modły) a (i) dzyęki; modlitwá z dzyękami« = *hymnus Vulg* (3; 1): *BierRaj* 22; *GliczKsiąż* C8; *Leop Mar* 14/26; Y ná te boleści nie innego/ okrom modlitwy Bogu y dzyęki/ ftyfzec z vft iey nie było. *SkarŻyw* 151.

»ofiara i (a) dzyęki (a. dzyęk czynienie); ofiara z dzyękami« [szyk 4 : 2] (4; 2): *BielKron* 17v, 65; podzćie á przywiedzćie ofiáry y dzyęki [*adducite victimas et confessiones (marg) laudes (-)*] do domu Iehowy *BudBib* 2. *Par* 29/31; *GrabowSet* F4, P3; *SkarKaz* 156a.

»wystawianie z dzyękami« (1): Wyfłáwyánye z dzyękami zá dziwny rátk w przeciwnoćiach *LubPs* H2v marg.

W przén (1) : wfłákoż przyiáwftly kłobie nowy napoy przyflug moich á dzyęki moiey [*Calicem salutaris accipiam Vulg Ps* 115/13]/ nigdy imienia ie⁸⁰ fwiętego wzywáć nieprzeftaná. *RejPs* 171v.

2. Prawdopodobnie: Dowód wdzyęczności, upominek, dar; w tekście biblijnym: zasługa, należna zapłata (5) : Pothym Bela w Biłáhrodzie koronowan á Krolá z wielkimi dzyękami odpráwił. *BielKron* 347v; A iefli miłuećie te ktorzy was miłuiá/ coż zá dzyękę [*quae vobis est gratia?*] (*marg*) łaskę, ábo zapłátę. (-) macie? ábowiemći y grzeftnicy miłuiá te co ich miłuiá? *WujNT Luc* 6/32, *Luc* 6/33, 34.

Szereg: »dzyęki z wystawianiem« (1): naydziefz w nich [*starych Przywilejach Koronnych*] dzyęki KRolow ftárych/ z wielkim wyfłáwianim poftug fławnych przodkow náfzych/prze ktore wolności y nádánia przodkowie náfzy v Krolow fwyh tobie y nam potomkom fwym wyfłázyli *OrzRozm* N3.

3. Kwit, potwierdzenie odbioru należności (w tekstach prawnych) (3) :

Zwrot: »z dzyęką bráć« (3): áby Zydowie [...] pieniędzy fwych Krześciánóm pożyczáicy/ nie wiefćy ná každy tydziefn lichwy wyćiągáć/ iedno tylko iednę kwartę/ *alias* ieden grofz od grzywny nie śmieli/ y będą powinni z dzyęką bráć [*cum gratiarum actione recipere JanStat* 1124]. *SarnStat* 259 [*idem* 696]; Tákby y každy co *interesse* bierze, tákzby z dzyęką miał bráć á nie wyćięgáć. *SarnStat* 696, 696.

4. W funkcji przysłówka lub zbliżonej do przysłówka (60) :

Fraza: »miej (że) go dzięk; w dzięk« = *dobrze, wybornie* (1; 1): *KrowObr Cv*; Mieyże go dzięk [*euge*; *Dobrze WujNT*] flugo dobry/ iżeś ná tym male był wierzen *Leop Luc* 19/17.

Wyrażenia przyimkowe: »bez dzięki« = *gwałtem; usilnie, natarczywie* (1): *Fatigare Iovem votis*, Proźbami á Modlitwami Bogá ípracować/ wyprośić bezdzięki *Mącz* 119d.

»przez dzięki, dzięk« = *wbrew woli, bez zezwolenia, gwałtem, pod przymusem; fastidiose, caperata fronte, cum mata gratia, graviter, impudenter, maligne, ad ravim* *Mącz* (54 : 1); *MurzHist O3v*; *BielKom D2v*; Iákie tám dziwne ftráchy/ iákie dziwne męki/ A iáko w gárdło ímołę leią y przedzdyęki. *RejWiz* 21v, 159v; y posłał krol poń pięćdzylefiąt słuźebnikow/ áby go przywiedli przedzdyęki/ iefliby z dobrą wolą niechciał przyść. *BielKron* [84²]v, 5, 58, 75v, 95v, 120v (22); A ty przed fię okrom tych/ iákiegoś czwarte⁸⁰ Wtrącałz nam ták przez dźięki/ bez wftydu żadnego *GrzegRoźn N2*; *Impudenter rogare, et impudentissime postulare, Przesdźięki fie nápierác. Mącz* 329d, 119c [2 r.], 137c, 145b, 149a, c (13); *SarnUzn F5*; *GórnDworz T8v, li5*; *RejZwierc 234*; *WujJud 65v*; *KochFr 94*; *KochMuza 26*; *WerGość 241*; *KochPam 85*; mój pánie łásiedźie: Boże nieday v ciebie bywác ná bieśiedźie/ Kaźełz mi pić przedzdyęki twé przemierzlé piwo *KochPieś 20*; *GosłCast 48*; *KlonWor 3*.

~ Szeregi: »przez dzięki a gwałtem« [*szyk 1 : 1*] (2): Mogłyby mię zátzymác: gwałtem/ á przez dźięki/ Y przez miecz/ y przez płomién dárłábym fie k swému [...] fynowi miłému *GórnTroas 41*; *LatHar* [249].

»nie ochotnie jako zá przez dzięk« (1): Gdy przyiechał wybráli go nie ochotnie iáko zá przedzdyęk zá Krolá. *BielKron* 303. ~

»z dzięką (a. dziękiem)« = *chętnie, z zadowoleniem, z przyjemnością, bez przymusu; gratanter* *Calep* (2): the sto grziwyen przefz wżelaky trudnoćzy a potczywy wroczyz, y sdzęką otdacz *ZapKościer 1582/41*; *Gratanter – Z dziękiem. Calep* 464a.

Cf **DZIĘKOWANIE, WDZIĘK**